

dnia 18.02.2026

WPLYNĘŁO

Uniwersytet
Gdański

Uczelnie
Fahrenheita

RPW/2949/2026 P
Data: 2026-02-18

Wydział Ekonomiczny

Katedra Zrównoważonych Procesów Rynkowych

dr hab. Anna Maria Nikodemowska-Wołowik, prof. UG

Sopot, 12.02.2026 r.

Uniwersytet Gdański

Wydział Ekonomiczny

**Recenzja rozprawy doktorskiej
magistra Kelaniyage Shihan Dilruk Fernando**

pt. "The Integration of the Sustainability Concept with the Marketing Curriculum:

An Empirical Study Based on Polish Public Universities"

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Edyty Rudawskiej

w Instytucie Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego

Podstawą sporządzenia niniejszej recenzji jest uchwała Rady Naukowej Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 11 grudnia 2025 r. powołująca mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. Kelaniyage Shihan Dilruk Fernando ubiegającego się o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości. O powołaniu zostałam poinformowana w piśmie Pana dr. hab. Wojciecha Drożdża, prof. US, Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 16 grudnia 2025 r.

Postępowanie o nadanie stopnia doktora magistrowi Kelaniyage Shihan Dilruk Fernando przeprowadzane jest zgodnie z zapisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. 2024 r., poz. 1571, z późn. zm.) w zgodzie z ust. 3 art. 187 ustawy, gdzie przedmiotem jest rozprawa doktorska będąca pracą pisemną w postaci monografii naukowej. Ocena rzeczowej rozprawy zostanie dokonana w nawiązaniu do ust. 1 i ust. 2 art. 187:

- czy ogólna wiedza teoretyczna Doktoranta w ww. dyscyplinie jest odzwierciedlona w rozprawie,
- czy Doktorant posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej,
- czy przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ewentualnie czy przedmiotem rozprawy jest oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej.

1. Ocena tytułu, tematu, problemu badawczego i celu dysertacji

Temat przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej, adekwatnie odzwierciedlony w jej tytule, odnosi się do integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju z programami nauczania marketingu w polskich publicznych szkołach wyższych (uniwersytetach). Już na tym etapie należy zwrócić uwagę na pewną kwestię językową. W języku polskim termin *zrównoważenie* nie funkcjonuje samodzielnie w omawianym kontekście, co sugeruje, iż Autor posłużył się nim jako jednowyrazowym odpowiednikiem pojęcia zrównoważonego rozwoju. Warto również zauważyć, że w polskojęzycznym streszczeniu dysertacji nie zamieszczono tłumaczenia pełnego tytułu na język polski, co pozwoliłoby precyzyjniej zinterpretować przyjęte rozwiązania terminologiczne.

Wybór tematu należy ocenić pozytywnie, gdyż Doktorant połączył aktualną i istotną problematykę wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju z rolą edukacji marketingowej w szkolnictwie wyższym. Tytuł pracy klarownie zapowiada zarówno zakres merytoryczny, jak i przede wszystkim empiryczny charakter rozprawy.

Przyjęte ujęcie problemu badawczego jest uzasadnione i zarazem wypełnia lukę w dotychczasowych badaniach, w których brakuje kompleksowych analiz dotyczących relacji między stopniem implementacji zasad zrównoważonego rozwoju w programach studiów a kompetencjami studentów z zakresu marketingu zrównoważonego. Nie w pełni przekonuje natomiast mnogość zaproponowanych przez Doktoranta luk badawczych (trzynaście), przez co traci się z pola widzenia główną oś wyводу naukowego. Uwaga ta dotyczy też zaskakująco dużej liczby pytań badawczych (również trzynaście). Ich treść skłania do refleksji, iż rozprawa skierowana jest głównie do decydentów (*policy makers*) z sektora usług edukacyjnych na poziomie szkolnictwa wyższego. Autor słusznie osadził swoje rozważania w perspektywie nowej teorii instytucjonalnej (in. nowej ekonomiki ewolucyjnej), co mogłoby znacznie wzmocnić wartość teoretyczną rozprawy i pozwolić na pogłębioną interpretację mechanizmów kształtujących procesy zmian w edukacji marketingowej. Jednakże potencjał ten nie został w pełni wykorzystany i stanowi to słabą stronę dysertacji, co zostanie szerzej przedstawione w ocenie poszczególnych części pracy (punkt 5.). Stąd wynikają również pewne zastrzeżenia dotyczące sformułowanego problemu badawczego.

Przedstawione przez Autora uzasadnienie wyboru problemu badawczego jest spójne i poprawnie akcentuje rosnące znaczenie kwestii społecznych i środowiskowych we współczesnej gospodarce. Należy jednak zaznaczyć, że argumentacja teoretyczna została ograniczona niemal wyłącznie do przeciwstawienia marketingu transakcyjnego koncepcji zrównoważonego rozwoju. Tymczasem w literaturze funkcjonują wcześniejsze prospołeczne orientacje marketingowe, które istotnie poprzedziły eksponowaną w pracy koncepcję. Zatem ich pominięcie osłabia tło teoretyczne i utrudnia umieszczenie analizowanego podejścia w szerszym nurcie ewolucji koncepcji marketingowych, czy szerzej - nauk o zarządzaniu i jakości, wyznaczających niejako ramy tejże rozprawy. Zwłaszcza w zdaniu: "Thus, the research problem examines whether Polish public universities are committed to ..." (s. 26) należało jednoznacznie wskazać, w świetle jakiej bądź jakich teorii Autor sformułował ten problem badawczy, *notabene* wyraźnie nakreślony. Ponadto Doktorant już tutaj zasygnalizował głównie aplikacyjny wymiar dysertacji.

Cel główny rozprawy został przedstawiony jasno, stosownie oddając zakres podjętej problematyki i koncentrując się na zależności między integracją koncepcji zrównoważonego rozwoju w programach marketingowych a kompetencjami studentów w obszarze *sustainability marketing mix*. Szeroki zakres poprawnie sformułowanego celu głównego implikował rozbudowaną listę celów szczegółowych (cztery z dziesięcioma wyodrębnionymi celami cząstkowymi). Te zostały przedstawione logicznie i w sposób uporządkowany, obejmując zarówno czynniki instytucjonalne, jak i kompetencyjne po stronie studentów. Realizacja założonych celów zapowiadała wielowymiarowe ujęcie badanego zjawiska. Jednakże część z nich ma bardzo wąski, zoperacjonalizowany charakter, co sprawia wrażenie ich liczebnej nadmiarowości w stosunku do konstrukcji celu głównego. Niemniej wszystkie pozostają spójne z główną intencją badawczą i stanowią konsekwentnie opracowany zestaw kierunków poszukiwań Doktoranta. Natomiast pewien niedosyt pozostawia, ponownie, brak bezpośredniego odniesienia celów do fundamentalnych ujęć teorii nowej ekonomiki ewolucyjnej, a także zrównoważonego rozwoju czy marketingu. Uwzględnienie tych koncepcji pozwoliłoby solidniej osadzić analizę na naukowych fundamentach.

Podsumowując, temat rozprawy jest trafny i wartościowy, choć część teoretyczna oraz konstrukcja problemu badawczego nie wykorzystują w pełni potencjału przyjętych ujęć, przez co osłabiają spójność całego wywodu.

2. Ocena pytań badawczych i hipotez

Zaproponowany w podrozdziale 1.6. zestaw pytań badawczych obejmuje szeroki zakres zależności pomiędzy konstruktami integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju w programie nauczania marketingu a kompetencjami studentów oraz determinantami instytucjonalnymi i indywidualnymi.

Ich logika jest spójna z prezentowanym modelem teoretycznym, a struktura pytań pozostaje zgodna z kierunkiem zależności przyjętych w modelu SEM. Natomiast zaskakuje tak duża liczba pytań badawczych, nietypowa jak na rozprawę doktorską. Co więcej, trudno dostrzec bezpośrednie, teoretyczne uzasadnienie dla tak szczegółowej liczby pytań, a wiele z nich wydaje się powtarzać ten sam rodzaj zależności, zmieniając jedynie specyficzny komponent konstruktów. Rozwiązaniem bardziej adekwatnym do standardów akademickich byłoby sformułowanie mniejszej liczby pytań ogólnych, obejmujących kluczowe, teoretycznie istotne relacje w modelu, natomiast szczegółowe zależności mogłyby pozostać elementem operacjonalizacji modelu.

Przedstawione w podrozdziale 2.10. hipotezy badawcze zostały odpowiednio powiązane z celami obranymi przez Doktoranta. Należy docenić konsekwencję i dokładność Autora w wyprowadzaniu hipotez z wcześniejszych rozważań. Jednak, podobnie jak w przypadku pytań badawczych, na poziomie rozprawy doktorskiej powinny być one ujęte bardziej syntetycznie, a ich zakres i liczba powinny wynikać bezpośrednio z przeglądu literatury, teorii i dotychczasowych badań empirycznych. W obecnym kształcie część hipotez sprawia wrażenie nadmiernie rozdrobnionych, co bardziej przypomina zestaw pozycji kwestionariuszowych niż spójny układ hipotez badawczych. W pracach naukowych tego szczebla oczekuje się raczej hipotez teoretycznych wyższego rzędu, obejmujących główne zależności w modelu, a nie szczegółowych odniesień do pojedynczych

wskaźników. Literatura przedmiotu powinna stanowić podstawę ich formułowania, zapewniając spójność między częścią teoretyczną a empiryczną rozprawy. Ponadto wracanie do podstawowych definicji, takich jak definicja hipotezy, nie jest na poziomie doktoratu wskazane. Omawianie elementarnych pojęć nie wnosi wartości merytorycznej i może być odbierane jako upraszczanie rozważań naukowych.

Reasumując, Doktorant w sposób precyzyjny i konsekwentny skonstruował pytania i hipotezy badawcze. Jednak dla zachowania przejrzystości wyводу, zgodności z konwencją rozpraw doktorskich oraz dla silniejszego powiązania z teorią i literaturą przedmiotu wskazana byłaby redukcja i agregacja pytań badawczych oraz hipotez tak, aby miały one charakter syntetyczny i jednoznacznie teoretycznie uzasadniony.

3. Ocena metodyki badań

W rozdziałach pierwszym (podrozdział 1.5.), drugim (podrozdziały od 2.6. do 2.10.) oraz trzecim Doktorant przedstawił metodykę przeprowadzonych badań i przyjęty model konceptualny, stanowiący podstawę do zaprojektowania empirycznych badań własnych.

Należy podkreślić, iż Autor wykazał sprawność w posługiwaniu się obecnie szeroko wykorzystywanymi metodami statystycznymi i ekonometrycznymi oraz biegłość w operacjonalizacji badanych zjawisk. Jest to jeden z kluczowych walorów ocenianej dysertacji, choć Doktorant nie uniknął kilku poważnych błędów. Wśród metod dostosowanych do celów rozprawy znalazła się wielowymiarowa analiza danych w postaci modelowania równań strukturalnych, czyli SEM (ang. structural equations modeling), łącząca analizę czynnikową z modelowaniem równań przyczynowo-skutkowych. Dzięki temu Doktorant adekwatnie wykorzystał w modelu zmienne ukryte, których pomiar bezpośredni jest niewykonalny, a także zweryfikował hipotezy o dużej złożoności relacji między tymi zmiennymi. Natomiast w samej konstrukcji modelu konceptualnego dostrzec można daleko posunięte uproszczenie. Otóż ograniczono rolę czynników zewnętrznych, oddziałujących na integrację koncepcji zrównoważonego rozwoju z programem nauczania marketingu, tylko do rynku pracy. Poza tym, przyjąwszy nawet powyższe ograniczenie - a znaczenie tego rynku w badanym kontekście jest przecież fundamentalne - warto było włączyć przedstawicieli rynku pracy do podmiotów badanych. To mankament ocenianej dysertacji, który wybrzmiewa także w podrozdziale 2.6.4. Kwestie dyskusyjne dotyczące modelu rozwinięte są w części 5. niniejszej recenzji.

Z kolei kluczowe dla rozprawy zmienne odpowiednio przedstawiono w tabeli 1.1., której konstrukcja jest merytorycznie poprawna, logiczna i zgodna z konwencjami stosowanymi w publikacjach wykorzystujących modele równań strukturalnych. Konstrukty drugiego rzędu wyraźnie oznaczono, konstrukty pierwszego rzędu poprawnie przypisano jako ich wskaźniki, a podział na zmienne niezależne, zależne, zmienne pośredniczące (mediatory), wskaźniki, jest przejrzysty i komunikatywny. Podobnie „Model pomiarowy integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju w programie nauczania marketingu” (rys. 2.10.), stanowiący bazę badań empirycznych, nie budzi zastrzeżeń, trafnie identyfikuje konstrukt drugiego rzędu, czyli integrację koncepcji zrównoważonego rozwoju w programie nauczania marketingu oraz jego dwie składowe: kompetencje marketingowe

kadry akademickiej i kompetencje w zakresie marketingu zrównoważonego. Struktura modelu wskazuje na zastosowanie refleksyjnego podejścia pomiarowego, zgodnego z dobrymi praktykami modelowania równań strukturalnych. Uwzględnienie zarówno wskaźników konstruktu pierwszego rzędu, jak i bezpośrednich wskaźników konstruktu drugiego rzędu jest przejrzyste i metodologicznie uzasadnione. Całość rozwiązania charakteryzuje się wysoką klarownością i wewnętrzną spójnością, a przedstawiona wizualizacja poprawnie odzwierciedla przyjęte założenia teoretyczne. Te pozytywne uwagi dotyczą również pozostałych modeli pomiarowych oraz diagramów ścieżkowych zamieszczonych w rozdziale drugim.

Autor prawidłowo i starannie opisał procedurę realizacji empirycznych badań własnych, co odnosi się do określenia populacji badanej, form, metod i instrumentów pomiaru oraz przeprowadzenia badania pilotowego. Wśród uczelni objętych sondażem z użyciem metody ankiety internetowej, znalazła się ponad połowa publicznych uniwersytetów klasycznych i ekonomicznych (16 podmiotów z 30 funkcjonujących), a liczebność próby w przypadku pracowników uczelni i studentów wyniosła odpowiednio 71 i 760 osób. Należy docenić wysoki udział tych podmiotów w badaniu, co wpływa na reprezentatywność wyników. Natomiast nieścisłości pojawiają się w podrozdziałach poświęconych określaniu liczebności próby (3.2.) i opisowi metod analizy danych (3.4.), co szerzej przedstawiono w części 5. niniejszej recenzji.

Konkludując, metodyka badań została opracowana rzetelnie i z użyciem zaawansowanych technik, choć konstrukcja modelu konceptualnego oraz fragmenty dotyczące doboru próby, projektu badania, analizy danych oraz operacjonalizacji konstruktów i wskaźników zawierają pewne uchybienia.

4. Ocena struktury rozprawy

Praca składa się z abstraktu, spisu treści, wstępu („Introduction”, potraktowanego jako rozdział pierwszy), czterech rozdziałów, wykazu literatury, spisu tabel, rysunków, wzorów i skrótów oraz pięciu załączników, a także streszczenia w języku polskim. Ponadto na stronach poprzedzających spis treści znalazło się stosowne oświadczenie zgodne z wymogami formalnymi. Całość rozprawy liczy 280 stron, przy czym treść merytoryczna rozdziałów zajmuje 204 strony. Na materiał ilustracyjny składają się 62 tabele, 42 rysunki i jedna formuła statystyczna.

Struktura dysertacji jest przejrzysta, starannie opracowana przez Doktoranta. Należy docenić zwięzłe podsumowanie każdego rozdziału, kończące daną część. Zaletę pracy stanowi jej zwarta konstrukcja, skoncentrowanie się Autora na relatywnie wąskim, konkretnym problemie badawczym, a także prowadzenie wywodu w tych ramach (choć zdarza się poruszanie kwestii pobocznych).

Jednakże dostrzegam kilka mankamentów w układzie pracy. W przeglądzie literatury znalazły się treści nieadekwatne do standardów *Literature Review* (np. ss. 71-73), mające charakter konceptualny. Ponadto w objętości rozdziałów występują poważne różnice. Zdecydowanie zbyt obszerny wydaje się podrozdział 1.1., ukazujący tło badania. Ponad 50 stron zajmuje analiza statystyczna/ekonometryczna z empirycznych badań własnych Autora (rozdział czwarty), a przecież analiza stanowi drogę do osiągnięcia celu, nie zaś cel *per se*. Zaskakuje natomiast, że Autor poświęcił stosunkowo niewiele miejsca (zaledwie dziewięć stron) elementowi rozprawy istotnemu dla oceny

umiejętności wnioskowania naukowego, czyli dyskusji i konkluzjom (rozdział piąty.). Te kontrastowe proporcje działają na niekorzyść całościowej oceny dysertacji. Dodatkowo, za zbędny uznaje podrozdział 2.1. stanowiący wstęp do przeglądu literatury („Introduction”), a z podrozdziału „Discussion” powinny być wyłączone implikacje teoretyczne oraz praktyczne i należało je umieścić w autonomicznych częściach rozprawy.

5. Ocena wartości merytorycznej pracy

Konstrukcja niniejszej oceny odpowiada treściom tematycznym, pojawiającym się w poszczególnych częściach dysertacji, ze swobodnym zachowaniem kolejności podrozdziałów i punktów. Niżej wyraźnie uwypukliłam walory rozprawy oraz jej mankamenty, nie skupiając się na elementach w mojej opinii neutralnych, poprawnych.

We wprowadzeniu („Chapter I - Introduction”) Doktorant we właściwy sposób przedstawił problematykę zrównoważonego rozwoju w ujęciu historycznym i instytucjonalnym, odwołując się do zróżnicowanych źródeł. Autor trafnie podkreślił rolę edukacji - zwłaszcza menedżerskiej i marketingowej - jako warunku systemowych zmian w kierunku zrównoważonej gospodarki, co koresponduje z tematyką rozprawy. Jednocześnie tekst jest zdecydowanie zbyt rozbudowany i fragmentarycznie przybiera charakter encyklopedyczny, przez co traci klarowność i funkcję syntetycznego otwarcia rozprawy. Liczne dygresje historyczne nie są bezpośrednio powiązane z problemem badawczym, a zasadniczy temat - integracja koncepcji *sustainability marketing* w kształceniu akademickim - pojawia się dopiero na końcu, bez wcześniejszego ukierunkowania wywodu. Istotnym mankamentem jest również brak odwołań do kluczowych badaczy i podstaw teorii neoinstytucjonalizmu, jak np. DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983); Powell, W. W., & DiMaggio, P. J. [Eds.] (1991); Scott, W. R. (2014) oraz niewskazanie elementów tej teorii konstytutywnych dla problematyki dysertacji. Doktorant słusznie podnosi ważny wątek integracji zrównoważonego rozwoju w edukacji marketingowej, jednak oparcie go wyłącznie na jednej publikacji (Kemper et al., 2020) osłabia siłę argumentacji, a przecież Autor odwołuje się w innych miejscach do solidnych źródeł (np. Borin & Metcalf, 2010; Peattie & Belz, 2010; von der Heide & Lamberton, 2014). Toteż Doktorant nie korzystał w pełni z ustalonego dorobku teoretycznego w tych obszarach. Wprowadzenie wymaga zatem większej syntetyczności, wyraźniejszego powiązania treści z celem i zakresem rozprawy oraz uzupełnienia o istotne podstawy teoretyczne.

Określenie przez Doktoranta luk badawczych (w podrozdziale 1.2.) świadczy o dobrej orientacji w dotychczasowych publikacjach. Jednak prezentacja tychże luk jest nadmiernie rozbudowana, co już sygnalizowałam w punkcie 1. recenzji - miejscami powtarzalna i bardziej opisowa niż analityczna, przez co traci klarowność. Liczne, niemal równorzędnie sformułowane luki badawcze nie są wystarczająco syntetyzowane ani powiązane z ramą teoretyczną. Toteż przy formułowaniu luk badawczych konieczna byłaby większa selekcja, wyraźniejsze ukierunkowanie na zasadnicze cele badania, a przede wszystkim bezpośrednie odniesienie do konkretnych teorii czy paradygmatów.

Podobnie, budując model konceptualny, Doktorant deklarował wykorzystanie neoinstytucjonalizmu, jednak nie rozwinął tej teorii w sposób wystarczający: brakuje odniesień do

jej kluczowych pojęć, mechanizmów i klasycznych autorów, przez co przedstawiony model ma charakter opisowy, a nie rzeczywiście ugruntowany teoretycznie. Co więcej, zamieszczony w podrozdziale 1.5. tenże model konceptualny (s. 30) wskazuje, że uwzględnienie popytu na rynku pracy (Labour Market Demand - LMD) jako wskaźnika konstruktu „integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju w programie nauczania marketingu” jest metodologicznie i teoretycznie nieuzasadnione. LMD pełni bowiem funkcję czynnika zewnętrznego, oddziałującego na uczelnie z poziomu otoczenia instytucjonalnego, a nie elementu konstytutywnego samej integracji treści zrównoważonego rozwoju w programie studiów. Zgodnie z przedstawionym modelem konceptualnym LMD powinno więc występować jako zmienna egzogeniczna, wpływająca na stopień integracji, a nie jako jej wskaźnik. Włączenie LMD jako wskaźnika integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju w programie nauczania marketingu (Sustainability Concept Integration into the Marketing Curriculum - SCIMC) zniekształca pomiar tego konstruktu i podważa wiarygodność dalszych analiz (podrozdział 3.6.), ponieważ model opiera się na niejednorodnych, trudnych do porównywania elementach.

Doktorant w sposób przejrzysty określił zakres badania, jasno definiując kontekst geograficzny, populację i kluczowe obszary analizy. Dobrze osadził swoje poszukiwania w ramach międzynarodowych i europejskich inicjatyw dotyczących zrównoważonego rozwoju, co wzmocniło spójność z szerszym kontekstem instytucjonalnym. Znaczenie badań zostało jasno przedstawione z podkreśleniem zwłaszcza praktycznych korzyści dla uczelni i studentów, skutecznie osadzając je w szerszych inicjatywach zrównoważonego rozwoju. Aczkolwiek widać wyraźne ukierunkowanie na zastosowania praktyczne i wdrożeniowe, podczas gdy znaczenie teoretyczne zostało jedynie zarysowane.

Rozdział drugi („Chapter II - review of literature”), stanowiący przegląd literatury, choć zawiera wiele wartościowych treści, w niektórych fragmentach odbiega od standardów przyjętych w tego typu pracach naukowych. Znaczną część tego rozdziału zajęły bowiem konstrukcje modeli pomiarowych czy diagramów ścieżkowych i ich konceptualizacja, nie wynikające wprost z analizy źródeł zastanych. Natomiast zabrakło ukazania solidnej bazy teoretycznej, zwłaszcza w odniesieniu do tak szerokiego nurtu, jakim jest ekonomika ewolucyjna, czyli neoinstytucjonalizm, wybranego przez Doktoranta jako wiodącego w dysertacji. Z pracy nie wynika na przykład, jak Doktorant definiuje instytucje i który paradygmat jest najbliższy perspektywie badawczej przyjętej w rozprawie - czy np. C. E. Ayresa, czy F.G.Haydena, czy może J.K. Galbraitha?

Znacznie lepiej zaprezentowany został drugi filar teoretyczny ocenianej dysertacji, czyli koncepcja zrównoważonego rozwoju. Za cenne uważam tabele 2.1. oraz 2.2. pełniące w pracy istotną funkcję syntetyzującą (o redakcyjnych zastrzeżeniach niżej w punkcie 7.). Uporządkowały kluczowe ujęcia obecne w literaturze dotyczącej zrównoważonego rozwoju oraz powiązanego z nim marketingu. Pierwsza z tabel jasno przedstawia wielowymiarowy charakter koncepcji *sustainability*, druga zaś ukazuje sposób jej integracji z dorobkiem marketingu. Obie tabele zwiększają przejrzystość argumentacji teoretycznej i ułatwiają identyfikację podstawowych założeń przyjętych w dysertacji.

Docenić należy ujęcie koncepcyjne zależności między zrównoważoną konsumpcją, produkcją oraz wykorzystaniem zasobów i energii. Atutem jest czytelne wyjaśnienie funkcji popytu i podaży oraz właściwe oparcie argumentacji na literaturze przedmiotu. Stanowi to właściwe zapoczątkowanie

rozważań dotyczących zrównoważonego marketingu, udowadniające świetną orientację Autora w tym obszarze. Natomiast pewne słabości dotyczą rozwlekłości i powtarzalności, przewagi opisowości nad analizą krytyczną oraz niewystarczającego wskazania ograniczeń wdrożeniowych. Ponadto rekomendowałabym umiejscowienie koncepcji *sustainability marketing* na osi rozwoju orientacji marketingowych. Pominęto wcześniejsze nurty wskazujące na rolę zrównoważonego rozwoju, jak np. *societal marketing*, marketing wartości czy marketing partnerski, a osadzenie historyczne wzmocniłoby argumentację i pokazało genezę omawianej koncepcji. Pomniejsza uwaga dotyczy niepełnej klarowności rysunku 2.5., na którym doprecyzowania wymaga m. in. konstrukt „sustainable people” (s. 65).

Podrozdział 2.7. dotyczący kompetencji studentów w obszarze zrównoważonego marketingu mix został klarownie napisany, dobrze oparty na literaturze i logicznie rozwinął tę koncepcję w oparciu o Europejskie i Polskie Ramy Kwalifikacyjne (EQF/PQF) i model KSA. Systematyczność oraz konsekwentne tworzenie własnych układów/struktur kompetencyjnych przez Doktoranta to z pewnością wartościowe atrybuty tej części. Jednak tekst miejscami jest zbyt opisowy i powtarzalny, a niektóre definicje mają charakter encyklopedyczny, co nieco ogranicza jego analityczną wartość. Mimo to całość prezentuje wysoki poziom merytoryczny i dobrze wspiera budowę modelu badawczego.

W przeglądzie literatury nie powinien znaleźć się fragment o wyrażeniu normatywnym charakterze (s. 64). Autor sformułował postulaty dotyczące programów studiów. Takie rekomendacje wykraczają poza funkcję przeglądu literatury, który powinien ograniczać się do syntetycznego przedstawiania wyników badań, istniejących koncepcji i stanowisk badaczy, a nie wskazywania pożądanych kierunków działań.

Doktorant badał rynek usług edukacyjnych na poziomie szkolnictwa wyższego, jednak nie powołał się na adekwatne źródła zastane, ukazujące główne podmioty sektora, wskaźniki podaży oraz popytu na tym rynku, czy tendencje rozwojowe wynikające m. in. ze zmian demograficznych. Doktorant nie przedstawił wymiernych rezultatów działań uczelni w zakresie zrównoważonego rozwoju ani przykładów ośrodków osiągających udokumentowane efekty, jak sukcesy zawodowe absolwentów. W kontekście nauk o zarządzaniu i jakości uzupełnienie rozprawy o wspomniane porównania statystyczne byłoby zasadne i podniosłoby jej wartość badawczą.

W rozdziale trzecim („Chapter III - research methodology”) Doktorant przedstawił metodykę empirycznych badań własnych. W części tej dostrzec można wiele uchybień i nieścisłości. Ogólna ocena przyjętej przez Doktoranta metodyki badań znajduje się w punkcie 3. niniejszej recenzji, a niżej zamieściłam wybrane uwagi szczegółowe.

Wprowadzenie (3.1.) zawiera treści zbyt elementarne, wręcz podręcznikowe i w takiej postaci nie powinno być włączone do pracy naukowej na tym poziomie. Ponadto wskazane byłoby pełniejsze uzasadnienie dokonanych przez Autora wyborów (zwłaszcza w podrozdziale 3.4.), w miejscu zbyt podstawowego jak na pracę naukową definiowania powszechnie znanych analiz, pełniących funkcję *stricte* narzędziową.

W podrozdziale 3.2. Doktorant zawarł opis procedury ustalania liczebności prób badawczych, jednak poprawność metodologiczna i precyzja pozostawiają istotne zastrzeżenia. Wzór Krejcie i Morgan (1970) jest błędny (s. 106): w zapisie występuje niepoprawny człon $P \times (P - 1)$ zamiast właściwego $P \times (1 - P)$, co stanowi naruszenie poprawności statystycznej i sugeruje brak weryfikacji źródłowej. Niepoprawna jest również interpretacja parametru błędu maksymalnego. Autor wskazuje, że zastosowano „0.5 margin of error”, co odpowiadałoby błędowi rzędu 50%, a zatem wartości całkowicie nieakceptowalnej w badaniach społecznych. Z kontekstu wynika jednak, że chodzi o 0.05, co powinno być jednoznacznie zapisane. Podobnie zdanie dotyczące stabilizacji wielkości próby powyżej miliona czy dwóch milionów jest zbędne z perspektywy pracy doktorskiej - wystarczy podać, że powyżej pewnego progu populacji wartość n stabilizuje się na poziomie 384. Wątpliwości budzi także powoływanie się na dane dotyczące ogólnej liczby studentów w Polsce, podczas gdy badana populacja dotyczy wyłącznie studentów kierunku zarządzania („management”). Nie przedstawiono również uzasadnienia dla założenia, że populacja studentów zarządzania „przekracza 100 000”, co powoduje, że argument ma charakter spekulatywny. Wątpliwości wzbudza fragment poświęcony ustalaniu próby wśród pracowników akademickich. Zastosowana zasada „30% rule of thumb” jest jedynie nieformalną heurystyką, a nie statystycznym standardem. Nie wyjaśniono tutaj, dlaczego populacja pracowników marketingu wynosi mniej niż 1000, ani dlaczego uznano ją za jednorodną między uczelniami, co jest założeniem dyskusyjnym i wymagałoby teoretycznego uzasadnienia. Na poziomie pracy doktorskiej oczekuje się większej dbałości o ścisłość metodologiczną, zgodność z oryginalnymi źródłami oraz unikanie uproszczeń właściwych dla badań o charakterze wstępnym. Z kolei w podrozdziale 3.3. Doktorant, zapowiadając przeprowadzenie walidacji (s. 108), nie wyraził się zbyt precyzyjnie: „Cronbach’s alpha was calculated to assess the internal consistency of the measurement model”, co brzmi, jakby oceniano się cały model pomiarowy, a przecież rzetelność liczy się oddzielnie dla każdej skali.

Podrozdział 3.4. dotyczący analizy danych, narzędzi oraz metod statystycznych, wymaga korekty, gdyż w obecnym kształcie zawiera wiele nieścisłości. Po pierwsze, opis metod SEM i CFA (*Confirmatory Factor Analysis*) jest nadmiernie rozwlekły i w wielu miejscach powtarza definicje elementarnych pojęć, które nie powinny być objaśniane na poziomie rozprawy doktorskiej. W tekście nieprecyzyjnie stwierdzono, że za pomocą CFA testowano hipotezy H02-H013, co jest metodologicznie niepoprawne. CFA służy do weryfikacji modelu pomiarowego, a nie do testowania hipotez o związkach między konstruktami. Relacje między zmiennymi ukrytymi ocenia się dopiero w ramach SEM, natomiast CFA nie jest narzędziem do testowania zależności przyczynowych. Oznacza to, że przypisane CFA funkcje zostały w tekście znacząco nadużyte i wymagają poprawy. Uwagę zwracają także nieprecyzyjne lub mylące twierdzenia dotyczące SEM, np. uogólnienie, że „SEM focuses on prediction” (s. 109), które odnosi się wyłącznie do PLS-SEM, a nie do SEM opartego na kowariancji. Opis testu Kruskala-Wallisa jest poprawny formalnie, jednak ponownie zbyt podręcznikowy - Doktorant wymienił ogólne założenia testu, ale nie wskazał, dlaczego w tym badaniu wybrano akurat tę metodę, jakie były liczebności poszczególnych grup ani czy spełniono minimalne wymagania dotyczące wielkości prób. Przypomina to ogólny opis z książki statystycznej, a nie precyzyjne uzasadnienie użycia konkretnej metody w konkretnej analizie. Całość fragmentu jest niespójna

strukturalnie: przeplata przegląd podstaw teoretycznych SEM i CFA z jednostkowymi komentarzami o testach nieparametrycznych oraz informacjami technicznymi dotyczącymi RStudio, Excela czy Worda. W związku z powyższym podrozdział wymaga usunięcia powtórzeń i definicji elementarnych pojęć, skrócenia przeglądu indeksów dopasowania, doprecyzowania różnicy między CFA i SEM, wskazania, które hipotezy testowano na jakim etapie analizy oraz jednoznacznego uzasadnienia wyboru testu Kruskala-Wallisa. Podobnie w podrozdziale 3.5. dobór testów statystycznych powinien zostać opatrzony krótkim uzasadnieniem wskazującym, dlaczego dana procedura (SEM, CFA, test Kruskala-Wallisa) została zastosowana w odniesieniu do konkretnych hipotez.

Operacjonalizacja konstruktów i wskaźników została przedstawiona przejrzysto w podrozdziale 3.6. Przedstawiony opis zastosowania CFA jest zasadniczo poprawny i odpowiada standardom modelowania równań strukturalnych. Jednak w tabelach (np. 3.4., 3.5) zauważalne są nieścisłości metodologiczne: w kolumnie „Measured by” błędnie wskazano CFA jako narzędzie pomiaru zamiast metody weryfikacji modelu. Natomiast wartością tej części jest jasne wskazanie indeksów dopasowania (CFI, TLI, RMSEA, SRMR) i podanie ich kryterialnych wartości, co świadczy o znajomości procedur oceny jakości modelu pomiarowego.

Doktorant poprawnie przedstawił procedurę analizy rzetelności, ale zawiera ona kilka nieścisłości. Skala dla FMC charakteryzuje się bardzo niską wartością alfa Cronbacha ($\alpha = 0.564$; CI 0.326-0.718), co wskazuje na niewystarczającą spójność wewnętrzną i podważa jej użyteczność badawczą. Ponadto pojawił się błąd w przedziale ufności dla skali FSMC - identyczne granice CI są metodologicznie niemożliwe (s. 136). Wysokie wartości alfa (> 0.95) mogą świadczyć o powtarzaniu bardzo podobnych treści w wielu pytaniach. Taki wynik sugeruje zawężenie zakresu pomiaru oraz ryzyko utraty treściowej trafności skali, ponieważ instrument mierzy tylko bardzo wąski fragment konstruktów.

Treść rozdziału czwartego („Chapter IV - Analysis”) stanowi naturalną konsekwencję poprzednich składowych rozprawy. Doktorant wykazał umiejętność zastosowania statystyki opisowej, jednak nie dopracował pewnych elementów i pominął krytyczną refleksję nad narzędziami pomiarowymi. Wspomniana już problematyczna skala FMC, której bardzo niska rzetelność ($\alpha = 0.564$; CI 0.326-0.718) wskazuje na brak spójności wewnętrznej i podważa jej użyteczność w tych analizach. Poza tym wprowadzenie segmentów pokoleniowych (s. 141) pojawiło się bez wcześniejszego uzasadnienia teoretycznego czy metodologicznego w rozprawie, co osłabia spójność prezentacji.

Z kolei testowanie H01 budzi poważne wątpliwości. Otóż w konstrukcie SCIMC uwzględniono skalę FMC o bardzo niskiej rzetelności ($\alpha = 0.564$), co czyni wyniki SEM niewiarygodnymi. Dodatkowo wskaźniki dopasowania SEM są sprzeczne (CFI/TLI = 1.00 przy jednocześnie wysokim RMSEA i SRMR), co wskazuje na niedopasowanie modelu. Wyniki dla H01 należy więc interpretować z dużą ostrożnością. Uwaga o FMC odnosi się również do testowania hipotez ukazanego w podrozdziale 4.4.

Testowanie hipotez H010-H013 w kolejnym podrozdziale również nie jest w pełni poprawne. Oba modele CFA wykazują bardzo słabe dopasowanie absolutne, na co wskazują wartości RMSEA znacząco przekraczające dopuszczalne granice. W pierwszym scenariuszu RMSEA wynosi 0.178 (90% CI: 0.169-0.187), a w drugim 0.150 (90% CI: 0.141-0.159). W konsekwencji, mimo imponujących

wartości CFI/TLI (s. 164), RMSEA jednoznacznie wskazuje na poważne niedopasowanie modeli FSCSMM, co podważa trafność ich interpretacji.

Analiza opisowa dla prób studentów pierwszego i drugiego stopnia została przedstawiona szczegółowo w podrozdziale 4.6., jednak jej konstrukcja budzi kilka zastrzeżeń. Jest bardzo rozbudowana i ma głównie charakter sprawozdawczy, bez pogłębionej interpretacji czy powiązania z celami badania. Nadmierna szczegółowość tabel, bez syntetyzującego komentarza lub wniosków, powoduje brak wartości analitycznej. Odnosząc się do hipotez H014-H016 można dostrzec, iż we wszystkich modelach pojawia się bardzo słabe dopasowanie absolutne, wskazane przez ekstremalnie wysokie wartości RMSEA (np. 0.100, 0.121, 0.140, 0.185, a nawet 0.200) przy dużych błędach przedziałowych. Wartości te świadczą o niedopasowaniu modeli do danych, mimo że CFI i TLI przyjmują „idealne” wartości (.996-.998), które w tak dużych modelach z silnie skorelowanymi wskaźnikami należy interpretować ostrożnie i nie traktować jako dowodu dobrego dopasowania. Ponadto niektóre wyniki są nieodpowiednio zinterpretowane, np. nieistotna ścieżka przy bardzo dużym z-score ($p = .066$) w modelu H015, co może wskazywać na błędną transkrypcję wyników lub problem z estymacją modelu. Natomiast analiza testująca hipotezę H017 została przeprowadzona poprawnie pod względem doboru metody (test Kruskala-Wallisa). Wyniki wskazują na brak istotnych różnic między uczelniami, jednak fragment pozostaje dość opisowy i mógłby zyskać na krótkim komentarzu interpretacyjnym, wyjaśniającym znaczenie tej jednorodności dla celów badania.

W mojej ocenie najslabiej wypadł rozdział piąty („Chapter V - Discussion and Conclusions”). Dyskusja powinna stanowić centralny, analityczno-interpretacyjny trzon pracy, w którym wyniki są konfrontowane z teorią, literaturą przedmiotu, alternatywnymi wyjaśnieniami oraz wcześniejszymi ustaleniami innych badaczy. Zgodnie ze standardami akademickimi, dyskusja powinna obejmować przede wszystkim interpretację wyników w ujęciu teoretycznym, bezpośrednie odniesienia własnych odkryć do istniejącej literatury przedmiotu, polemikę z istniejącymi badaniami i ich odmiennymi ustaleniami. W rozdziale piątym tego nie dostrzegam. Tekst ma charakter głównie opisowy i streszczający, a nie dyskusyjny. Doktorant powtarzał kolejno wyniki testowanych hipotez, nie podejmując krytycznej refleksji nad ich znaczeniem, spójnością z teorią ani relacją do wcześniejszych badań. Odwołania do teorii są jedynie sygnalizacyjne i nie stanowią pogłębionej analizy teoretycznej.

W konkluzjach rozprawy (podrozdział 5.3) Doktorant w sposób uporządkowany i przede wszystkim opisowy podsumował swoje dociekania. Jednak wnioski często sprowadzają się do powtórzenia wyników statystycznych, bez ich szerszego osadzenia teoretycznego. Doceniam bardzo konstrukcję tabeli 5.1., o treści skupionej głównie na przydatności praktycznej, jednak realny wkład teoretyczny pozostaje w niej niewystarczająco określony. Sekcja zawierająca ograniczenia jest poprawna, ale raczej powierzchowna: Autor wymienił problemy metodologiczne, nie analizując w pełni ich konsekwencji dla wiarygodności modelu. Rekomendacje mają charakter ogólny i częściowo powtarzają oczywiste kierunki dalszych badań, nie zawsze wynikając bezpośrednio z przedstawionych analiz. Zabrakło w nich tak ważnej z perspektywy neoinstytucjonalnej propozycji włączenia do pola badawczego rynku pracy, w tym aktualnych i potencjalnych pracodawców. Autor pominął w rekomendacjach również rolę sztucznej inteligencji, mimo jej rosnącego znaczenia w funkcjonowaniu

uczelni i dydaktyce oraz kwestie środowiskowe z nią związane, co wydaje się istotne w kontekście zrównoważonego rozwoju. Całość tego podrozdziału stanowi poprawne domknięcie pracy, ale pozostawia niedosyt, zwłaszcza w zakresie krytycznej oceny własnych założeń oraz głębszego uzasadnienia znaczenia naukowego uzyskanych rezultatów.

Reasumując, ocenione części dysertacji zawierają wartościowe elementy merytoryczne i potwierdzają dobrą orientację Doktoranta zwłaszcza w paradygmatach marketingu i zrównoważonego rozwoju. Ocenę tę osłabiają nieścisłości we fragmentach poświęconych empirycznym badaniom własnym. Przegląd literatury i model teoretyczny są nierównomiernie rozwinięte, a dyskusja wyników pozostaje głównie opisowa, bez pogłębionego osadzenia w teorii. Całość udowadnia duży wysiłek badawczy Doktoranta, lecz wymaga większej precyzji metodologicznej i bardziej spójnego powiązania wyników z ramami teoretycznymi.

6. Ocena wykorzystanej literatury

Doktorant powołał się łącznie na 354 pozycje źródłowe, prawidłowo cytowane w treści rozprawy, wśród których znalazły się monografie, artykuły naukowe, publikacje organizacji rządowych i pozarządowych, słowniki, encyklopedie oraz publikacje internetowe. Przeważają źródła anglojęzyczne, choć pojawiają się również nieliczne pozycje w językach polskim, niemieckim, hiszpańskim i francuskim. Ich uwzględnienie jest w pełni uzasadnione merytorycznie.

147 z tych pozycji opublikowano w drugiej dekadzie XXI wieku (od 2020 r.), z wyraźnie dominującymi opracowaniami naukowymi *sensu stricto* (130 tytułów). Wskazuje to na właściwą orientację Doktoranta w literaturze przedmiotu i stanowi walor dysertacji. Natomiast niedosyt pozostawia po pierwsze brak publikacji wyraźniej lokujących rozprawę w ramach neoinstytucjonalizmu, a po drugie nieskorzystanie z jakichkolwiek raportów statystycznych, oczekiwanych w rozprawie z dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości.

Autor konsekwentnie wzorował się na standardzie APA, ujmując wszystkie pozycje bibliograficzne w jednym, alfabetycznie uporządkowanym wykazie „References”, bez wyodrębniania kategorii według rodzaju publikacji. Nie stanowi to zarzutu, ale przy tak dużej liczbie pozycji można było rozważyć podział na podstawowe kategorie bibliograficzne.

Podsumowując, należy docenić liczbę, aktualność i wartość poznawczą publikacji oraz staranność Autora w sporządzeniu bibliografii.

7. Ocena strony formalnej i redakcyjnej pracy

Praca, napisana w języku angielskim, a ściślej - w American English (choć pojawiają się odstępstwa - np. „labour”, s. 77) jest na ogół poprawna pod względem formalnym. Autor zadbał o jakość strony technicznej i redakcyjnej, a także o precyzję przekazu.

Tekst jest przejrzysty, logicznie uporządkowany i utrzymany w spójnym stylu naukowym. Jednak Doktorant nie uniknął pewnych uchybień, jak nadmierna szczegółowość opisów w abstrakcie, zbyt długie zdania zakłócające klarowność i komunikatywność wywodu, częsta powtarzalność treści oraz zbyt szczegółowe, sprawozdawcze opisy historyczne i polityczne, które wykraczają poza wymogi typowej pracy doktorskiej i powinny zostać skrócone bez utraty wartości merytorycznej. Odbiór treści

rozprawy chwilami wręcz uniemożliwia rzadko spotykana w tego typu pracach naukowych ogromna liczba (99) bardzo skomplikowanych wieloliterowych akronimów symbolizujących zmienne analizowane przez Autora. Doktorant powinien to uwzględnić i opracować inną formę zapisu albo nawet dokonać modyfikacji na etapie projektowania badania.

Poza tym w części rysunków oznaczenia cyfrowe i literowe są nieczytelne (m. in. na rysunkach 1.1. oraz 1.2, s. 29; na diagramach ścieżkowych, s. 180). Uwaga ta dotyczy również podstawowego dla ocenianej rozprawy modelu konceptualnego ukazanego na rysunku 1.3., na którym opisy są niemal niewidoczne. Podobnie, niewłaściwe rozmieszczenie bardzo rozbudowanych tabel utrudnia przegląd ich zawartości (np. Tabela 3.4., ss. 113-115). Nie wiadomo, jakimi kryteriami kierował się Autor ustalając kolejność publikacji w tabelach 2.1.(s. 43) oraz 2.2.(s. 50), zawierających przegląd wybranych pozycji literaturowych.

W tekście pojawiają się także nieliczne błędy językowe, jak np. ułożenie słowa *ontologia* („ontology”) obok słowa *natura* („nature”) jako jego odpowiednika, a przecież nie są to pojęcia synonimiczne (s. 48, s. 53, s. 55) i podobnie: konsument i klient („customer”, „consumer”, s. 55); błędy literowe (np. „polish” zamiast Polish na s. 2; „RO” zamiast RQ w odniesieniu do pytań badawczych na s. 111); brak konsekwencji w zapisie „neo-institutional” czy niewłaściwe formy gramatyczne (np. „Primary data was collected...” zamiast were collected na s. 107).

Podsumowując, pomimo wspomnianych mankamentów, całość pracy cechuje staranność edytorska i poprawność formalna, toteż strona redakcyjna dysertacji odpowiada standardom akademickim.

8. Ocena możliwości praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań

Praktyczne implikacje przedstawione w rozprawie mają w dużej mierze charakter ogólny i koncepcyjny, co sprawia, że mogą stanowić punkt odniesienia dla osób projektujących programy nauczania, choć na tym etapie ich bezpośrednie zastosowanie jest ograniczone.

Choć Autor wskazuje, że proponowany model *sustainability marketing mix* może pełnić rolę zarysu koncepcyjnego dla dydaktyki, w obecnej formie wymaga on jednak dalszego dopracowania. Brakuje bowiem konkretnych wskazówek operacyjnych, takich jak przykłady modułów, narzędzia dydaktyczne, sposoby mierzenia kompetencji czy propozycje integracji z istniejącymi sylabusami. Model funkcjonuje głównie jako uporządkowana lista elementów, a nie jako gotowe narzędzie wdrożeniowe. Zauważenie istotnej roli postaw, przekonań i rozumienia *sustainability* przez kadre akademicką jest interesującym wnioskiem, lecz również tutaj implikacje pozostają powierzchowne: Autor nie wskazuje, jak można realnie wpływać na te czynniki ani jakie działania uczelnie mogłyby podjąć, aby wspierać rozwój tych kompetencji. Praktyczna wartość obserwacji jest więc ograniczona do stwierdzenia zależności, bez propozycji interwencji. Relacje między wiedzą, umiejętnościami i postawami studentów są zgodne z logiką kompetencyjną, lecz nie przeniesiono ich na praktyczne rekomendacje projektowe. Pozostawiono je jako opis wyników, a nie jako narzędzie do realnego budowania programów nauczania.

Podsumowując, praktyczna wartość omawianych treści polega przede wszystkim na wskazaniu kierunków działania decydom w szkolnictwie wyższym. Przedstawione koncepcje nie tworzą

jeszcze zestawu narzędzi możliwych do wdrożenia, ale mogą stać się dla nich wartościowym punktem wyjścia.

9. Syntetyczne ujęcie mocnych i słabych stron dysertacji

MOCNE STRONY DYSERTACJI

- trafny, aktualny i społecznie istotny temat badawczy, poprawnie odzwierciedlony w tytule, z wyraźnie zaznaczoną luką badawczą w obszarze integracji koncepcji zrównoważonego rozwoju w edukacji marketingowej,
- staranna i logiczna konstrukcja celu głównego oraz celów szczegółowych, konsekwentnie powiązana z intencją badawczą,
- dobra znajomość i sprawność stosowania zaawansowanych metod statystycznych, zwłaszcza CFA i SEM (błędy mogły wynikać np. z niedopatrzenia, pośpiechu),
- wysokiej jakości tabele i modele syntetyzujące literaturę dotyczącą *sustainability* i *sustainability marketing*, wspierające przejrzystość argumentacji,
- prawidłowo zrealizowany i rzetelnie opisany proces badawczy, z udziałem znaczącej liczby uczelni oraz dużej próby studentów i pracowników akademickich,
- staranność edytorska, przejrzysty układ i spójny styl naukowy,
- odpowiednie wykorzystanie literatury, z dużą liczbą aktualnych źródeł naukowych z lat 2020 - 2025,
- rezultaty badań o walorze aplikacyjnym dla uczelni w zakresie wdrażania koncepcji *sustainability* w programach nauczania marketingu.

SŁABE STRONY DYSERTACJI

- niewystarczające wykorzystanie przyjętej perspektywy neoinstytucjonalnej - brak rozwinęcia teorii, kluczowych pojęć i podstawowych autorów,
- nadmiernie rozbudowane, fragmentaryczne i encyklopedyczne części wprowadzające oraz przegląd literatury,
- zbyt duża liczba luk badawczych, pytań i hipotez - brak syntetyczności i hierarchizacji,
- usterki w modelu konceptualnym, m. in. błędne włączenie zmiennych zewnętrznych (np. LMD),
- uchybienia metodologiczne w zakresie doboru próby, wzorów statystycznych, interpretacji indeksów dopasowania i wykorzystania wybranych testów,
- obecność skal o bardzo niskiej rzetelności (np. FMC), podważających wiarygodność wyników SEM i interpretacji hipotez,
- obszerne opisy sprawozdawcze w części analitycznej zamiast interpretacji i podejścia krytycznego,
- nieprzekonujące dyskusja i konkluzje - opisowe, bez odniesień do teorii, z pominięciem konfrontacji z literaturą oraz interpretacji alternatywnych,
- niedosyt w wykorzystaniu danych zastanych dotyczących rynku usług edukacyjnych i statystyk sektora,
- usterki formalne: błędy w zapisach wzorów, akronimy nadmiernie komplikujące odbiór, nieczytelne diagramy, drobne błędy językowe.

10. Końcowa ocena rozprawy

Wyżej przedstawione uwagi o charakterze polemicznym i krytycznym nie podważają ogólnej pozytywnej oceny recenzowanej dysertacji.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. "THE INTEGRATION OF THE SUSTAINABILITY CONCEPT WITH THE MARKETING CURRICULUM: AN EMPIRICAL STUDY BASED ON POLISH PUBLIC UNIVERSITIES", której Autorem jest Pan mgr Kelaniyage Shihan Dilruk Fernando świadczy o umiejętności identyfikacji i sformułowania problemu naukowego, celu badań naukowych oraz zadań badawczych i samodzielnego rozwiązania problemu naukowego przy użyciu znanych metod i technik badawczych. Doktorant wykazał się odpowiednim zasobem wiedzy z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości, a także paradygmatów marketingu i zrównoważonego rozwoju, adekwatnym do prowadzenia samodzielnych badań.

Toteż przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr. Kelaniyage Shihan Dilruk Fernando spełnia wymagania dotyczące prac doktorskich zawartych w zapisach ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Wnoszę zatem do Rady Naukowej Instytutu Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Anna Maria Nikodemka-Wojcik
12.02.2026 r.